

ארחות חיים

ברכות התורה

דמויות מופת

הרב יחיאל מיכל הלוי אפשטיין זצ"ל

הרב יחיאל מיכל הלוי אפשטיין זצ"ל.

רבה של נובהרדוק ופוסק הלכה שהסמיך רבנים רבים, בהם הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל (הרב האשכנזי הראשי לישראל הראשון).

ספרו 'ערוך השולחן' הוא חיבור המקיף את כל ארבעת חלקי השולחן ערוך, בו הוא מבאר את כל ההלכות ממקורן בתלמוד ומסביר בהרחבה את שיטות הפוסקים וטעמיהם.

חיבר גם את ספר 'ערוך השולחן העתיד', העוסק בהלכות שאינן נמצאות בשולחן ערוך.

אסור לנו ללמוד תורה לפני שאנו מברכים את ברכות התורה. לכן בסידור מופיעות ברכות התורה יחד עם ברכות השחר, כדי שלפני התפילה נברך את ברכות התורה עבור לימוד התורה שאנחנו לומדים במשך כל היום. אנו לא צריכים לברך את ברכות התורה בכל פעם שאנחנו לומדים מחדש, אלא די במה שבכנו בבוקר ללימוד של כל היום (והלילה שאחריו).

גם אנו הבנות צריכות לברך את ברכות התורה, מפני שגם אנחנו לומדות בבית הספר שיעורי תורה או הלכות השייכות לנו, ואסור לנו ללמוד לפני שנברך את ברכות התורה.

שלושת ברכות התורה הן: א. 'על דברי תורה' או 'לעסוק בדברי תורה' לפי נוסח קהילות בני אשכנז. ב. 'והערב נא'. ג. 'אשר בחר בנו'.

מי ששכח לברך ברכות התורה

לפעמים קורה לנו שאנחנו מאחרים בבוקר לתפילה, ובגלל המהירות להספיק להתפלל עם כל הכיתה אנחנו שוכחים לברך את ברכות השחר וברכות התורה לפני תפילת שחרית. במקרה זה, עלינו להשלים את הברכות ולברך אותן לאחר התפילה.

ישנן שתי ברכות שיוצאות מהכלל, ואנחנו לא יכולים לברך אותן לאחר תפילת שחרית. הברכות הן: א. ברכת 'אלוקי, נשמה', ב. ברכות התורה. הסיבה לכך היא, כיון שלפני קריאת שמע בירכנו את ברכת 'אהבת עולם', או 'אהבה רבה' לפי נוסח קהילות בני אשכנז, הכוללת בין השאר גם בקשות על לימוד התורה, לכן לצורך לימוד התורה שלנו במשך היום כבר יצאנו ידי חובה ואנו פטורים מלברך את ברכות התורה.

בדומה לכך, ברכת 'אלוקי, נשמה' העוסקת בענין החזרת הנשמה למתים, וכיון שבתפילת העמידה ('שמונה עשרה') כבר ברכנו את ברכת 'מחיה המתים' שעוסקת בתחיית המתים, ברכה זו פוטרת אותנו מלברך את ברכת 'אלוקי, נשמה'.

ברכות התורה על שמיעת שיעור תורה

למדנו שלפני שאנחנו מתחילים ללמוד תורה עלינו לברך את ברכות התורה. אולם, מה הדין אם אנחנו לא לומדים תורה בפה, אלא אנחנו מקשיבים לשיעור תורה, למשל כאשר אנחנו נוסעים ברכב או באוטובוס לבית הספר ומנצלים את זמן הנסיעה להאזין לשיעור תורה, האם גם במקרה זה אנחנו צריכים לברך את ברכות התורה?

התשובה, שגם על שמיעת דברי תורה אנחנו צריכים לברך. לכן, כדאי שנקדים לברך כבר בבית או שניקח איתנו סידור ונברך בתחילת הנסיעה. אם שכחנו לברך בבית ואין לנו סידור ואנו לא זוכרים את הברכות בעל פה, במקרה זה נוכל לשמוע את השיעור ואנחנו לא חייבים לסתום את האוזניים ולא להקשיב. כאשר נגיע לבית הספר, נברך את הברכות מהסידור.

ברכות התורה למי שלא ישן בלילה

כאשר אנחנו מברכים בבוקר לפני התפילה את ברכות התורה, ברכות אלו חלות על לימוד התורה שלנו למשך כל היום וגם הלילה שאחריו כל עוד לא הלכנו לישון. למחרת בבוקר, נברך שוב את ברכות התורה לצורך לימוד התורה של היום החדש (והלילה שאחריו).

מה דעתכם, האם גם במקרה בו לא ישנו כל הלילה (כמו למשל בלילה לבן בחודש ארגון), ברכות התורה עדיין מוציאות אותנו ידי חובת הלימוד, כי למעשה לא הפסקנו את הלימוד בשינה. או אולי, כיון שמתחיל יום חדש אנחנו צריכים לברך שוב את ברכות התורה, כדי לצאת ידי חובת הלימוד של היום החדש?

התשובה היא, שברכות התורה מתייחסות רק ללימוד של יום אחד (והלילה שאחריו), לכן גם אם לא ישנו לילה שלם, כשיעלה השחר של היום החדש, נברך שוב את כל ברכות התורה. חלק מקהילות בני אשכנז נוהגים, שמי שלא ישן בלילה לא מברך את ברכות התורה ביום שלמחרת, ולכן במקרה זה נקפיד לשמוע את ברכות התורה מחבר או חברה שכן ישנו בלילה ונבקש מהם שיכוונו להוציא אותנו ידי חובת הברכות.

ספק בברכות התורה

קורה לנו לפעמים שאנחנו לא כל כך מרוכזים ולא בטוחים את ברכנו את ברכות התורה או לא. אם ספק זה התעורר בליבנו לאחר שכבר התפללנו תפילת שחרית, אין לנו כבר צורך לברך, כי למדנו שברכת 'אהבת עולם' (או 'אהבה רבה') פוטרת אותנו מלברך את ברכות התורה.

אך מה הדין אם עוד קודם שהתחלנו להתפלל אנחנו מסופקים אם ברכנו או ל? התשובה תלויה למעשה בשאלה האם ברכות התורה הן מדאורייתא (מהתורה) או מדרבנן. אם הן מדאורייתא – כלומר, שהתורה היא זו שמצווה עלינו לברך לפני לימוד תורה, כמו שכתוב "כי ישם ה' אֶקְרָא הֶבֶר גְּדֹל לְאִלּוּקֵינוּ" (דברים לב, ג), והכוונה "כי ישם ה' אֶקְרָא" – כשאנו לומדים תורה, "הֶבֶר גְּדֹל לְאִלּוּקֵינוּ" – נברך את ה' שנתן לנו את התורה, במקרה שיש לנו ספק נברך. אך אם ברכות התורה הן מדרבנן – כלומר, חכמים תיקנו לברך לפני הלימוד, במקרה שיש לנו ספק, לא נברך. כיון שהתשובה לשאלה זו אינה מוסמכת על כל הפוסקים, לכן נבקש מחבר או חברה שמברכים את הברכות שיכוונו להוציא אותנו ידי חובה. אך אם לא מצאנו חבר או חברה שעדיין לא בירכו, כשנברך את ברכת 'אהבת עולם' (או 'אהבה רבה') לפני קריאת שמע, נכוון בברכה זו לצאת ידי חובת ברכות התורה.

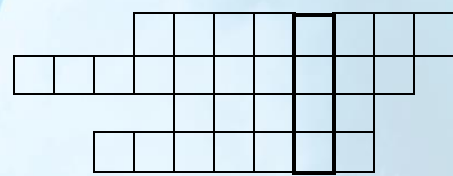
ספק בקיום המצוה

פעמים שיש לנו ספק אם קיימנו מצוה כלשהי או אם ברכנו ברכה מסויימת. כיצד עלינו לנהוג במצב זה, האם עלינו לקיים את המצוה או לברך את הברכה, או לא?

התשובה תלויה במקור החיוב של המצוה או הברכה. אם התורה היא זו שמחייבת אותנו במצוה או בברכה, לדוגמא ברכת המזון שחיובה מהתורה, כשאנו מסופקים אם בירכנו ברכת המזון או לא, עלינו לברך את ברכת המזון, כי יש לנו כלל 'ספק דאורייתא לחומרא', כלומר ספק בדבר שיש בו חיוב מהתורה עלינו להחמיר בו ולכן אנחנו צריכים לברך. אך אם מקור חיוב המצוה או הברכה מדרבנן, במקרה של ספק לא נחזור לברך כי יש לנו כלל שאומר 'ספק דרבנן לקולא', כלומר ספק בדבר שחכמים (רבנן) חייבו אותנו בו, נקל בו ולא נברך.

שאלות חזרה

1. הברכה שפוטרת את ברכות התורה.
2. שם ספרו של הרב יחיאל מיכל הלוי אפשטיין זצ"ל.
3. 'ספק _____ לקולא'.
4. הברכה השניה מברכות התורה?

(אם פתרם נכון, קיבלתם את המילה 'תורה' בטור המודגש)

